

DĚJINY SVĚTOVÉHO DIVADLA

témata ke státní zkoušce

Státní zkouška se koná na konci 2. ročníku studia (jde o řádný termín se dvěma možnostmi tzv. opravného termínu). Podmínkou konání státní zkoušky je získání 12 kreditů z přednášek Dějin světového divadla v podobě absolvování 4 semestrů souhrnných přehledových přednášek Dějiny světového divadla I. až IV. (nebo odpovídajících tematických přednášek z oblasti dějin světového divadla na jiných vysokých školách na základě jejich uznání vyučujícími předmětu Dějiny světového divadla na DF JAMU).

1. POČÁTKY DIVADLA – PRAVĚK: VZNIK DIVADLA Z RITUÁLU

- Antropologie, divadelní antropologie
- Archeologické nálezy kulturní a umělecké povahy – hudební nástroje, plastiky, nástěnné jeskynní malby a nálezy (Chauvetova jeskyně, Lascaux, Jeskyně tří bratří...)
- Teorie o vzniku divadla (teorie antropologická, narativní, mimetická...)
- Fáze vývoje herce podle antropologické teorie
- Mimetické počátky divadla: obřad, rituál, magické tance

2. POČÁTKY DIVADLA – STAROVĚK: MEZOPOTÁMIE A EGYPYPT

- Vznik městských civilizací – Mezopotámie, Egypt. Vznik písma
- Náboženské slavnosti a parodivadelní prvky jako součást fáze vzniku divadla
- Mezopotámie: mytologie a divadelní prvky v eposech (Sestup Išтары do podsvětí a další eposy), Babylon a kult bohyně Išтары
- Egypt: královský mýtus a pašijová hra z Abydu, Usirova mysteria (Ichnofretova stéla, Kniha mrtvých, Eset a sedm štírů...)

3. PŮVOD ŘECKÉHO DIVADLA

- Antika
- Vznik divadelní kultury v antickém Řecku
- Kult boha Dionýsa: dithyramby, Velké dionýsie a jejich průběh, Anthestérie, Lénaje
- Vývoj divadelního herce z prostředí náboženského kultu a rituálu k profesionálnímu divadlu
- Mytologie a náměty dramát (Homérské eposy, velká trojská válka)
- Vznik tragédie a komedie

4. ŘECKÁ TRAGÉDIE

- Žánry řeckého divadla
- Vznik tragédie, Thespis, chór
- Struktura tragédie, katarze
- Satyrské drama
- Autoři řeckých tragédií a jejich tvorba (Aischylos, Sofokles, Euripides)
- Divadelní prostor, herectví, kostýmy a masky v řeckých tragédiích, divadelní technologie
- Aristotelova Poetika

5. ŘECKÁ KOMEDIE

- Vznik komedie, veselý průvod (kómos), chór
- Stará, střední a nová attická komedie
- Autoři řeckých komedií a jejich tvorba (Aristofanes, Menandros)
- Divadelní prostor, herectví, kostýmy a masky v řeckých komediích
- Mimos

6. DIVADLO VE STARÉM ŘÍMĚ

- Vznik římského divadla
- Římské hry (Ludi romani) a Livius Andronicus
- Podoba římských amfiteátrů (Pompejovo divadlo aj.)
- Tragédie (Luccius Annaeus Seneca)
- Komedie (Titus Maccius Plautus, Publius Terentius Afer)
- Flyácká fraška, atellanská fraška, mimus, pantomimus
- Další zábavy ve starém Římě (naumachie, gladiátorské zápasy...)
- Pozdější pokračování antické tradice

7. SCÉNICKÉ A HERECKÉ PROSTŘEDKY ŘECKÉHO A ŘÍMSKÉHO DIVADLA

- Divadelní prostor řeckého a římského divadla
- Scénické a herecké prostředky
- Pravidlo tří herců a funkce chóru
- Postavení herců v Řecku a v Římě
- Publikum
- Ekkykléma, theos apo méchanés (deus ex machina), periakty, Cháronovy schody
- Katarze, anagnorize
- Shody a rozdíly mezi řeckým a římským divadlem

8. ASIJSKÉ DIVADELNÍ KULTURY – TRADIČNÍ INDICKÉ DIVADLO

- Specifika indického subkontinentu: náboženství, kasty, jazyk (sanskrt, prákrt)
- Eposy Mahábhárata a Rámajána jako dramatické náměty

- Charakteristika staroindického divadla (náměty, žánry, struktura, vícejazyčnost, tabu na jevišti...)
- Nátjašástra
- Teorie rásy (bhávy, sahrdaja)
- Podoba staroindického divadla (mudry, scénografie, herectví a herecké skupiny, divadelní prostor)
- Dramatická tvorba (Ašvaghoša, Bhása, Šúdraka, Kálidasa, Harša)
- Kathakali jako příklad tradičního regionálního divadla (herecko-taneční složka, výtvarná složka, akustická složka, libreta)

9. ASIJSKÉ DIVADELNÍ KULTURY – TRADIČNÍ ČÍNSKÉ DIVADLO

- Počátky čínského divadla: šamanismus – parativadelní projevy šamanských obřadů, každoroční slavnost Velké vymítání zlých duchů, šamanské divadlo Nuo-si
- Druh zábavné podívané Sto her
- Dialogická klauniáda Výstupy s kapitánem
- Rozvoj profesionálního divadla – Sung ca-ťü, Jüan ca-ťü (autoři Kuan Chan-Čching a Li Sing-Tao), Nan-si a Čchuan-čchi (autor Kao Ming)
- Pekingská opera

10. ASIJSKÉ DIVADELNÍ KULTURY – TRADIČNÍ JAPONSKÉ DIVADLO

- Počátky japonského divadla: šintoismus – původní tance (nejstarší Kagura) a cizí taneční formy (budhistická pantomima Gigaku, pantomima Bugaku jako předchůdce Nó)
- Divadlo Nó (tvůrci Kanami a Seami, herectví, hudební složka, maska a kostým, podoba jeviště)
- Divadlo Kjógen (základní charakteristika, vztah divadla Kjógen k divadlu Nó)
- Divadlo Bunraku (princip loutkovodičů, podoba loutek, akustická složka)
- Divadlo Kabuki (vývoj a podoba)

11. STŘEDOVĚKÉ NÁBOŽENSKÉ DIVADLO

- Původ středověkého divadla
- Počátky divadelnosti v liturgii, tropy (resurekční, nativitační)
- Liturgické hry: officium a ludus
- Divadelní prostor officia v chrámu
- Náboženské žánry středověkého divadla: mirákl, mystérium, moralita
- Středověká duchovní dramata (Hildegarda z Bingen, Hrotsvita z Gandersheimu)

12. STŘEDOVĚKÉ SVĚTSKÉ DIVADLO

- Kultura profesionálních bavičů – jokulátoři
- Světské žánry středověkého divadla: fraška, sottie, veselé kázání (svátek bláznů)

- Vícedenní cykly her (např. mystéria ve Valenciennes r. 1547) a jejich provozování
- Divadelní prostor středověkého divadla
- Terentiovské jeviště
- Scénické a herecké prostředky středověkého divadla

13. ITALSKÉ RENESANČNÍ DIVADLO

- Renaissance: „znovuzrození“ antiky
- Inspirace antickým divadlem, latinsky psaná dramatika
- Commedia erudita (Niccolo Machiavelli, Ludovico Ariosto, Giordano Bruno)
- Komédie venkovská (Ruzzante)
- Pastýřské hry (Torquato Tasso), intermezzo, vznik opery
- Architektura divadelních budov (Teatro Olympico, Teatro Farnese)
- Výtvarná složka divadelních představení
- Perspektivní scéna

14. KOMEDIE DELL'ARTE

- Zdroje a inspirace komedie dell'arte
- Vznik profesionální komedie dell'arte, hrací prostor
- Herecké typy a scénografické prostředky (maska, kostým, rekvizity)
- Prostředky komedie dell'arte, princip improvizace, libreto
- Soubory a jejich provoz
- Carlo Gozzi a Carlo Goldoni – spor o reformu komedie dell'arte
- Inspirace moderního divadla prostředky tradiční komedie dell'arte (tvůrci, soubory)

15. DIVADLO ANGLICKÉ RENESANCE I. – ALŽBĚTINSKÉ DIVADLO

- Alžbětinská Anglie – kulturní vzmach za vlády Tudorovců, počátky anglické renesance a humanismu
- Londýn a okolnosti ovlivňující tehdejší divadlo (fenomén veřejných divadelních budov, zákony proti tulákům, protesty puritánů proti divadlu, královská tajná rada versus londýnská radnice, snahy o zákaz divadla, morové epidemie)
- Interludia (Henry Medwall)
- Počátky humanistického divadla v Anglii: zákaz uvádění náboženských her, komedie podle latinských vzorů (Mr. S.), tragédie podle latinských vzorů (Thomas Norton a Thomas Sackville)
- Blankvers
- Dramatická tvorba – Shakespearovi předchůdci: univerzitní duchové (John Lyly, Thomas Kyd, Christopher Marlowe...)

16. DIVADLO ANGLICKÉ RENESANCE II. – DRAMATICI A JEJICH TVORBA

- Jakubovská a karolínská Anglie, dvorské masky (the masks)
- Proces od napsání dramatického textu k jeho uvedení na jevišti (Správce královských zábav, autorské honoráře, průběh zkoušení, tiskařská praxe)
- William Shakespeare
- Dramatická tvorba – Shakespearovi současníci (Christopher Marlowe, Ben Jonson, Thomas Dekker, Thomas Heywood)
- Dramatická tvorba – Shakespearovi následovníci (John Webster, Francis Beaumont, John Fletcher, John Ford)

17. DIVADLO ANGLICKÉ RENESANCE III. – JAK A KDE SE HRÁLO

- Profesionální herecké skupiny a jejich běžná praxe, podílnický systém (Služebníci královny, Služebníci lorda admirála, Služebníci lorda komořího, Služebníci královi)
- Dětské soubory (Děti od Černých bratří, Děti od sv. Pavla)
- Londýnská veřejná divadla a jejich podoba (replika divadla Globe)
- Soukromá síňová divadla: „hall theatres“ (replika Sam Wanamaker Playhouse)
- Herci a herectví
- Giga
- Útoky na divadlo, zákaz provozování divadla v Anglii

18. DIVADLO ŠPANĚLSKÉ RENESANCE

- Reconquista
- Od počátků renesance ve Španělsku po zlatý věk španělské kultury
- Autos sacramentales jako fenomén španělského divadla
- Další žánry divadla španělské renesance
- Dramatická tvorba (Fernando de Rojas, Gil Vicente, Miguel de Cervantes, Lope de Vega, Tirso de Molina, Pedro Calderón de la Barca)
- Divadelní prostor – carros, corrales (Corral de la Cruz)
- Herectví, scénografie, publikum
- Theatrum mundi

19. BAROKNÍ DIVADLO V NĚMECKU, ITÁLII A ANGLII

- Haupt-und-Staatsaktion (hauptakce)
- Postava Hanswursta (Joseph Anton Stranitzky)
- Řádové drama a divadlo
- Divadlo profesionálních kočovných skupin – anglické skupiny na kontinentu
- Rozvoj opery a scénografie (Ludovico Ottavio Burnacini, Galli-Bibienové)
- Rozvoj scénických postupů, iluze barokní scény, divadelní efekty, jevištní mašinérie

20. DIVADLO FRANCOUZSKÉHO KLASICISMU

- Inspirace klasicismu, klasické ideály, klasicismus a baroko
- Racionalismus (René Descartes)
- Francouzská akademie, literární salony
- Ludvík XIV. (dvorské slavnosti, dvorský balet)
- Nicolas Boileau a jeho normativní poetika (dělení umění na vysoké a nízké, zákon trojí jednoty, vymezení žánrů, verš atd.)
- Alexandrín
- Dramatická tvorba – Pierre Corneille (spor o Cida), Jean Racine, Molière (snaha o vytvoření vysoké komedie, komický balet)
- Divadlo v Paříži (kde se původně hrálo, vznik Comédie-Française)
- Herecké společnosti a herectví v době klasicismu

21. FRANCOUZSKÝ OSVÍCENSKÝ KLASICISMUS

- Osvícenství a jeho vztah ke klasicismu
- Francouzská společnost od Velké francouzské revoluce po Napoleonovo císařství
- Projekt Encyklopedie
- Vznik nových žánrů (plačtivá komedie, vážná komedie, měšťanská tragédie a žánry jarmarečního divadla)
- Diderotův Herecký paradox
- Pařížské divadelní soubory a divadla na Boulevard du Temple (vznik tzv. bulvárního divadla)
- Dramatická tvorba (Voltaire, Denis Diderot, Alain-René Lesage, Pierre Marivaux, Pierre Beaumarchais, Olympe de Gouges)

22. NĚMECKÉ DIVADLO V DOBĚ OSVÍCENSTVÍ, PREROMANTISMUS, HNUTÍ „STURM UND DRANG“, VÝMARSKÁ KLASIKA

- Od anglických kočovných skupin k německému profesionálnímu divadlu
- Johann Christoph Gottsched a Caroline Neuber: reforma německého divadla v duchu osvícenství
- Hamburské národní divadlo a G. E. Lessing (dramatik a teoretik), vznik státem zřizovaných divadel
- August Wilhelm Iffland, August Friedrich von Kotzebue
- Preromantismus: hnutí Sturm und Drang (Friedrich Maximilian von Klinger, J. M. R. Lenz, J. W. Goethe, Friedrich Schiller)
- Dvorské divadlo ve Výmaru („výmarská klasika“)

23. DIVADLO V DOBĚ ROMANTISMU

- Aspekty romantismu a jeho vymezení vůči klasicismu
- Evropská společnost v době romantismu (společenské svobody a rovnoprávnost, industrializace a průmyslová revoluce, život měšťanské střední vrstvy, snahy o návrat k duchovnu)

- Romantismus jako vzpoura, teoretické základy romantismu (J.-J. Rousseau, A. W. Schlegel)
- Romantický hrdina
- Teorie romantického divadla (bratři Schlegelové) a německé romantické drama (Ludwig Tieck, Christian Dietrich Grabbe, Heinrich von Kleist, Georg Büchner)
- Program francouzských romantiků (Victor Hugo, Alfred de Musset, Alexandre Dumas st.)
- Anglické romantické drama (George Gordon Byron, Percy Bysshe Shelley)
- Ruské romantické divadlo (Alexandr Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermontov, Alexandr Sergejevič Gribojedov)
- Scénografie a herectví v době romantismu

24. REALISTICKÁ DIVADELNÍ TVORBA

- Znaky realismu
- Meiningenští „divadelní vévoda“ Jiří II., Ludwig Chronegk, Ellen Franz/ová, ansámblové herectví, scénografie a historický realismus na jevišti, provoz a zkoušení, repertoár, vliv na další tvůrce a soubory po celé Evropě)
- Dramatická tvorba (Henrik Ibsen, August Strindberg, Gerhart Hauptmann, G. B. Shaw)

25. RUSKÝ REALISMUS

- Dramatická tvorba (Anton Pavlovič Čechov, Nikolaj Vasiljevič Gogol, Alexandr Nikolajevič Ostrovskij, Alexandr Vasiljevič Suchovo-Kobylin, Maxim Gorkij)
- Konstantin Sergejevič Stanislavskij
- MCH(A)T – psychologický realismus, emocionální paměť, magické kdyby, výchova k herectví

26. DIVADELNÍ NATURALISMUS

- Podstata naturalismu, naturalistický hrdina, Arno Holz (rovnice naturalismu)
- Program naturalistického divadla, manifesty naturalismu
- Francouzští naturalisté a divadlo: Emile Zola, Henry Becque, bratři Goncourtové
- Paříž: Théâtre Libre a Théâtre Antoine (André Antoine)
- Berlín: Freie Bühne (Otto Brahm)
- Londýn: Independent Theatre
- Dramatická tvorba (Gerhart Hauptmann, Henrik Ibsen, August Strindberg, G. B. Shaw...)

27. NÁSTUP MODERNÍCH DIVADELNÍCH SMĚRŮ

- Antirealismus (moderna) v umění
- Symbolismus: dvě fáze symbolistní obrody divadla, Maurice Maeterlinck
- Futurismus: Filippo Tommaso Marinetti a futuristické manifesty

- Kubismus: proměna scénografie (Pablo Picasso, Georges Braque)
- Impresionismus, expresionismus (Oskar Kokoschka)
- Dramatická tvorba (Paul Claudel, Franz Wedekind, August Strindberg...)
- Théâtre d'Art (Paul Fort)
- Théâtre de l'Oeuvre (Aurélien Lugné-Poë)

28. FRANCOUZSKÁ DIVADELNÍ MODERNA

- Dramatická tvorba (Alfred Jarry, Guillaume Apollinaire)
- Dadaismus – curyšské a pařížské období (Tristan Tzara, Hugo Ball, Marcel Duchamp, Georges Ribemont-Dessaignes...), revue Dada
- Surrealismus (André Breton, Louis Aragon, Roger Vitrac, Salvador Dalí...)
- Fenomén kabaretu (Cabaret Voltaire)
- Théâtre du Vieux Colombier (Jacques Copeau)
- Kartel čtyř (Gaston Baty, Charles Dullin, Louis Jouvet, Georg Pitoëff)

29. CESTY K REFORMĚ DIVADLA

- Richard Wagner (teorie Gesamtkunstwerku, reforma prostoru – divadlo v Bayreuthu)
- Edward Gordon Craig (scénografie, režie, herectví – teorie „nadroutky“)
- Adolphe Appia (scénografie, režie, herectví)
- Émile Jaques-Dalcroze (eurytmika)
- Max Reinhardt (režijní eklecticismus)

30. ANTONIN ARTAUD

- Artaudovy umělecké počátky (Théâtre de l'Œuvre, Théâtre de l'Atelier, Comédie des Champs-Élysées, filmové role)
- spolupráce s Bretonovou Surrealistickou skupinou (časopis Surrealistická revoluce)
- Divadlo Alfreda Jarryho (Robert Vitrac, Robert Aron)
- Rituál jako zdroj inspirace (stať O divadle na Bali)
- Ukrotný příběh rodiny Cenci
- Teorie divadla krutosti (Manifest divadla krutosti)
- Výzkumná cesta do Mexika (archaické obřady Tarahumarů)
- Divadlo a jeho dvojenec – Artaudovy požadavky na proměnu divadla
- Vliv Artauda na divadlo 20. století (J. Grotowski a další)

31. RUSKÁ DIVADELNÍ AVANTGARDA

- Vsevolod Emiljevič Mejerchold (biomechanika – metoda hereckého tréninku, principy, cvičení)
- Jevgenij Bagrationovič Vachtangov (fantastický realismus)
- Alexandr Jakovlevič Tairov
- Sergej Michailovič Ejzenštejn (montáž)
- Dramatická tvorba (Michail Bulgakov, Vladimir Majakovskij, Daniil Charms)

32. EPICKÉ DIVADLO

- Pojem (epika, antiiluzivní divadlo)
- Erwin Piscator – Volksbühne 20. léta (dokumentární drama, technické inovace, Piscatorova scéna, projekt Totálního divadla s Walterem Gropiem), Politické divadlo, emigrace, návrat do Volksbühne
- Bertolt Brecht – umělecké počátky, princip epického divadla (modelová situace tzv. Pouliční nehody, princip zcizovacího efektu), Brecht-dramatik, Brecht-režisér, emigrace a návrat do NDR (tvůrčí éra v Berliner Ensemble)
- Dramatická tvorba dalších autorů (Arthur Adamov, Paul Claudel, Heiner Müller...)

33. EXISTENCIALISMUS A ABSURDNÍ DIVADLO

- Existencialismus a divadlo (Jean-Paul Sartre, Albert Camus...)
- Pojem absurdní divadlo, absurdno – teoretik Martin Esslin a jeho koncepce absurdního divadla, esej Alberta Camuse Mýtus o Sisyfovi
- Znaky absurdního divadla (proměna dramatického jazyka, destrukce principů konvenčního dramatu)
- Dramatická tvorba (Samuel Beckett, Eugène Ionesco, Arthur Adamov, Jean Genet, Harold Pinter, Jean Tardieu...)
- Následovníci (Fernando Arrabal, Slawomir Mrožek, Václav Havel...)

34. AMERICKÉ DIVADLO 20. STOLETÍ

- Dramatická tvorba (Eugene O'Neill, Arthur Miller, Thornton Wilder, Tennessee Williams, Edward Albee)
- Vznik muzikálu – Broadway, off-Broadway, off-off-Broadway
- Living Theatre (Judith Malina, Julian Beck)
- Bread and Puppet Theatre (Peter Schumann)
- Performance Group (Richard Schechner)

35. ANGLICKÉ A IRSKÉ DIVADLO 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

- Režisér Peter Brook (inscenace her W. Shakespeara, spolupráce s Royal Shakespeare Company, CIRT/ICRT – Mezinárodní centrum divadelního výzkumu, Théâtre des Bouffes du Nord, výzkumné cesty: Írán, Afrika, USA)
- Dramatická tvorba anglických a irských autorů (Peter Shaffer, Tom Stoppard, Caryl Churchill, Martin McDonagh...)
- In-yer-face theatre (charakteristické znaky, dramatická tvorba: Sarah Kane, Mark Ravenhill...)

36. FRANCOUZSKÉ DIVADLO 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

- Snahy o decentralizaci francouzského divadla
- Divadelní festivaly
- Režie (Jean-Louis Barrault, Roger Blin, Jean-Marie Serreau, Roger Planchon)

- Nezávislé divadelní společnosti (Theatre du Soleil: Ariane Mnouchkine, Hélène Cixous, významné inscenace, princip komunitního divadla)
- Nový cirkus
- Dramatická tvorba (Jean Anouilh, Aimé Césaire, Michel Vinaver, Jean-Claude Carrière, Copi, Bernard-Marie Koltès, Yasmina Reza)

37. POLSKÉ DIVADLO 2. POLOVINY 20. STOLETÍ

- Dramatická tvorby (S. I. Witkiewicz, Witold Gombrowicz, Tadeusz Różewicz, Slawomir Mrożek, Janusz Glowacki)
- Jerzy Grotowski a chudé divadlo – Divadlo 13 řad, Teatr Laboratorium (významné inscenace), paradivadlo
- Spolupracovníci a následovníci J. Grotowského (Ludwig Flaszen, Eugenio Barba, Peter Brook, Teatr Misterium...)
- Festival otevřeného divadla (Festiwal Teatru Otwartego) a polské nezávislé soubory 60. a 70. let (Teatr Ósmego dnia, Teatr Misterium, Teatr Prowizorium, Teatr 77...)
- Režie (Tadeusz Kantor, Andrzej Wajda, Krystian Lupa...)
- Druhá divadelní reforma (Kazimierz Braun)

38. POSTMODERNÍ A POSTDRAMATICKÉ DIVADLO

- Postmoderní divadlo (happening, Fluxus, videoart, popart, performance)
- Pojem postdramatické divadlo (Hans-Thies Lehmann: Postdramatické divadlo)
- Režie (Robert Wilson, Frank Castorf, Sebastian Hartmann, Christoph Marthaler...)
- Dramatická tvorba (Heiner Müller, Thomas Bernhard, Peter Handke, Elfriede Jelinek, Sarah Kane, Mark Ravenhill, Bernard-Marie Koltès, Martin Crimp, Roland Schimmelpfennig...)
- Divadelní skupiny (Rimini Protokoll, She She Pop...)
- Imerzivní divadlo, site-specific, devised theatre...

Pozn.: Studijní literatura k jednotlivým tématům je zadána u jednotlivých semestrů (prezentace k dílčím přednáškám v IS JAMU) a rovněž v sylabu k předmětu DSD I. až IV.